

Становище

От доц. д-р Николай Иванов Турлаков – ИИОЗ при БАН
За дисертационния труд на Георги Анастасов Герджиков „Свят и светове.
Съвременните културни нагласи и философията” за придобиване на
образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 2.3.
Философия (Въведение във философията)

Представеният дисертационен труд „Свят и светове. Съвременните културни нагласи и философията” е в обем от 315 машинописни страници, като се състои от увод, две части и заключение. Впечатлява списъкът на използваната литература – 274 заглавия на български, руски, английски, италиански и немски езици.

Основната цел на работата може да бъде определена като типологично очертаване и феноменологично описание на многомерния и многосложен облик на съвременната западна философия и култура, което да се постигне чрез изясняване на базовите характеристики на съвременните светогледни представи и, в частност, чрез „систематично разработване” на онтологичния и епистемологичен плурализъм като такава светогледна представа. Ключовата теза на автора тук е, че, за разлика от традиционния интерес към другите светогледни нагласи, липсата на внимание и пренебрегването на онтологичния и епистемологичен плурализъм „затруднява ориентацията в съвременната философия”.

В първа част на работата се заявява изграждането на модел на западната култура, в който да бъдат съпоставени различните светогледни нагласи, които „изглеждат най-актуални за последното столетие”. (Поне на мен не ми стана много ясно дали в историята на човешката култура съществуват други светогледни нагласи, които да са съпоставими по своята фундаменталност с „най-актуалните”, и, ако да, защо те не са „актуални”.) Схематизирайки показаното от Бенямин за прогресизма (идеята за линейното прогресивно развитие на света), повторението (вечното завръщане или по-точно идеята за цикличността в световната история) и трансформативността (идеята за развитието като революционно преобразуване или промяна), Герджиков предприема собствена интерпретация, която разширява в детайли разбирането за тези три светогледни нагласи. Той прави това като посочва и разглежда

характеристиките на тези нагласи с оглед на техните предпоставки, изказвания (обосноваване на собственото схващане) и цели. Нещо повече, когато разграничава известните нагласи през техните предпоставки и цели на „прогрес – съгласие” (като пример за тази нагласа е посочено схващането на Конт), „повторение-съгласие” (като пример е посочен Ницше) и „повторение-трансформация” (тук като примери са посочени Бенямин и Хайдегер), Герджиков стига до възможността да покаже формата на още една нагласа, която, според него, никой друг не е забелязъл или изтъквал, а именно до онази светогледна нагласа, която е прогресистка по своите предпоставки и, въпреки това, трансформативна по своята задача или цел. Формулата на тази нагласа (прогрес-трансформация) се развива по пътя на логиката: доколкото една такава нагласа не би могла да утвърждава трансформация или революционна промяна, ако приема, че прогресът е предначертан по необходимост, а светът – абсолютен, то при нея споделяното разбиране (изразяване по израза на автора) за света и прогреса е плуралистично. Като носител на тази нагласа в своята философска работа е посочен Уилям Джеймс. По подобен начин са изведени и характерните изразявания (разбирания) за природата на света при трите описани по-горе светогледни нагласи, а именно – позитивизъм, мистико-позитивизъм и индетерминизъм. Въпросът е дали тези разбирания не могат да бъдат плуралистични, а плурализмът – позитивен? Защо, например, съотнесени в своеобразния „логически” квадрат, характериски като „плурализъм” и „индетерминизъм” се оказват подпротивни една на друга и противоречиви, съответно, на „мистико-позитивизма” и „позитивизма”. Несъмнено, тук „логиката” е друга и съотнасянето няма строга логическа форма. Това става ясно при „употребата” на схемата в предприетите сравнителни изследвания на автори и текстове.

Искам да отбележа, че разграничаването на тези четири нагласи по отношение на техните предпоставки, тълкуване и цели, както и тяхното съпоставяне в едно своеобразно подобие на логически квадрат, представлява принос и интерес не само във връзка с конкретната тема, но и като сравнително-описателен подход, който би могъл да се използва при разбирането на екзистенциални феномени.

След изработването на изходната за работата схема на четирите светогледни нагласи и техните отличителни характеристики, Георги Герджиков

си поставя задачата да открие „историческият процес”, които илюстрира предложената от него схема. За тази цел са разгледани и синхронно съпоставени с оглед на техните светогледни предпоставки удивително множество философски автори – от класици на ново европейската философия като Франсис Бейкън и Дейвид Хюм до популярни днес автори като Славой Жижек, Ювал Харари и Маркус Габриел. Прави впечатление както философската ерудиция и грамотност на автора, така и неговата последователност и смела спекулативна мисъл. Може да бъде казано, че с представения през авторовата схема на съвременните светогледни позиции философски калейдоскоп действително се изпълнява намерението за едно своеобразно въвеждане в културните и светогледни измерения на съвременната философска мисловност.

Нямам критически въпроси и бележки към цялостната идея за текста, която смятам за добре обмислена и осъществена. Това, което ще отбележа, представляват детайли, които са несъществени спрямо цялото.

Струва ми се, че Ницшевото разбиране за „вечното завръщане” или „повторение” на същото има един по-дълбок смисъл, както в етически, така и в метафизически план, спрямо традиционната циклична представа за световното и историческо време. Според мен, в прочутия 341 параграф на „Веселата наука” повторението, за което там става дума, би било най-голямата тежест и проклятие само за един неавтентичен живот. В този смисъл, ако една такава мисъл, каквато е мисълта, че е възможно вечно повторение на същото, би могла да смаже един човек, тя би могла и да го преобрази. В какъв смисъл да го преобрази? Навярно не по посока на едно безразлично „героическо примирение” или „съгласие” с повторението, но като воля и стремеж към творчество и автентичен живот – винаги да мислиш, винаги да постъпваш и винаги да правиш в живота си така, че повторението на всичко, извършено от теб, да може да бъде битийно и ценностно оправдано. Изразено на езика на Ницше, несъмнено такова преобразяване би било събитието на „метаморфозата”, в която човешкият дух се преобразява от „камила” (от притежаващ силата да поема „тежкото бреме” на живота) в „лъв” (в притежаващ силата да се бунтува и бори за нови ценности и свобода) и накрая в „дете” (в творецът, който повелява „Да бъде!”). Доколкото една такава интерпретация е приемлива, струва ми се, че би било по-удачно при Ницше да говорим вместо за героично съгласие с повторението за творчески порив или, в терминологията на

представената дисертационна работа, за трансформация, макар че и това не би било съвсем точно. Изобщо, според мен, Ницше трудно би могъл да бъде еднозначно схематизиран или систематизиран и опитите в това отношение крият не малко опасности. Подобни критични бележки бих могъл да направя и по отношение на интерпретацията на схващането на други автори, например причисляването на Хайдегер към трансформативната светогледна нагласа, а на Джеймс – към онтологичният и епистемологичен плурализъм. Чест прави на Георги Герджиков, че той ясно съзнава и посочва ограниченията и опасностите при направените от него тълкувания. Това е ценно качество на самостоятелното и самокритично мислене.

Струва ми се, че що се отнася до описанието и типологизацията на светогледната представа за цикличността в света и историята, успешно би могло да бъде използвано показаното от Мирча Елиаде в „Мита за вечното завръщане“. Дотолкова, доколкото тази светогледна нагласа не е изчезнала в съвременната култура, откъм нейните дълбоки връзки с традицията и мита, нито пък би могло да се каже, че е претърпяла някакво съществено преобразуване. Все пак, държа още веднъж да подчертая, че това са странични бележки по отношение на онагледяването на светогледните нагласи през философски работи и имена, като тези бележки не се отнасят до принципната аргументация на дисертантската теза, която аз приемам за валидна.

В крайна сметка, уверено мога да кажа, че представената работа е смела, систематична и спекулативна в добрия смисъл на думата. Въпреки обширния метафилософския размах, детайлите и аргументацията на основната теза са разгърнати внимателно и кохерентно. Стилът е ясен, четивен, без излишни маниери и подражания, което, в съчетание с убедителната разработка на темата, говори не само за добра философска ерудиция и подготвеност, но и за зрялост в осмислянето.

Авторефератът отговаря и отразява точно главното съдържание на работата. Приносите са формулирани точно. Посочени са пет публикации по темата на дисертационния труд – четири статии на български език и една на английски. Нямам съвместни публикации с автора на труда.

Заклучение: Въз основа на посочените достойнства и приноси, смятам, че дисертационният труд на Георги Анастасов Герджиков „Свят и светове. Съвременните културни нагласи и философията“ отговаря и дори надхвърля

изискванията за придобиването на образователната и научна степен „доктор”.
Ето защо, ще гласувам убедено за и ще предложа на членовете на Научното
жури да присъдят на Георги Анастасов Герджиков тази образователна и научна
степен.

София, 10.01. 2019 г.

(доц. д-р. Николай Турлаков)

Подпис: